

KÁNTOR LAJOS

Kedd, szerda, csütörtök

I.

Kedd? Szerda? Csütörtök? Annyit mind változtatták az utazás időpontját, hogy összekavarodtak benne a hét napjai. Mindenesetre hétköznap volt, így intézték, akik küldték. Hétköznap, mégpedig a hét közepe. Mert hiába érkezett volna a Főhivatalba mondjuk péntek délelőtt, akkor már mindenki a tavakhoz vagy le a tengerre készült, természetesen az is, aki tudott a jöveteleéről, aki állítólag várta. A hétfő sem jó, mondták a barátai; ki tudja, milyen zsúfolt vonaton zötykölődött visszafelé a főhivatali ember – ilyenkor kinek van kedve a másikat meghallgatni, sőt intézkedni is az ügyében?

Hát ő most erre nem panaszkodhat. Mármost a zsúfoltságra. Igaz, első osztályra szól a jegye, ez hivatalból járt neki, de nemigen látszott a különbség első- és másodosztályú kocsik között. Ugyanezt tapasztalta sok-sok évvel ezelőtt, amikor egy másik tenger partjához közeledett (persze, nem hivatali ügyben, saját zsebre váltott jeggyel, vagyis másodosztályon). – Ugyanezt? Na ne hülyéskedj – intette le magát, mintha azon kapta volna rajta egészen máshol kalandozó gondolatait, hogy igyekeznek összebékíteni a dolgokat, elmosni a különbségeket, a konfliktusokat, ahogy munkahelyén is, otthon is szokta. – Na csak ne hülyéskedj! A kosz talán ugyanaz, mint a tisztaság? A szinte észrevétlenül csukódó fülkeajtó s a sínjében előre-hátra bukdácsoló, reménytelenül rángatott, repedt vagy már be is tört üvegű ajtókeret döntülése? A kondicionált levegő és a sokakkal, szalonát-paradicsomot-hagymát zabáló felnőttekkel és nyávogó gyermekekkel megosztott, füledtségében elviselhetetlen fülkezárság? – Természetesen nem így gondoltam. Különbömben mi ez az arisztokratizmus? A legkönnyebb elfelejteni, onnan az óceán partjáról, hogy tegnapig még Te is ennek a tülekedésnek voltál a részese, osztoztál a vonatbúzában és minden egyébben. Egyszerűen csak arról van szó, hogy amikor kispénzű turistaként arra jártam, az első és a másodosztályú vagonok között éppúgy nem láttam lényegi különbséget, mint az itthoniak között. Szóval Te ne hülyéskedj. Talán épp engem akarsz megvádolni a valóság lakkozásával? (Agyának egy régen lezárt rekeszéből szivárgott elő ez a szó. A fiatalabbak aligha értenék, mire gondol. Nem mintha a jelenség vált volna azóta ismeretlenné, a megnevezés azonban változott. Volt idő, amikor a valóság lakkozása elleni harc az irodalompolitikai gyakorlatban kulcsfogalomnak számított. A „lakkozás” lényegén, az összefüggések meghamisított bemutatásán nem változtatott, de megteremtteni látszott az egyensúlyt, a mindenekfölött fontosat.)

Alig néhányan ültek az osztatlan vagonban. Amikor megváltotta helyjegyét a gyorsra, számolgatni kezdte, hányadik kupéban fog ülni – ám úgy látszik, ez is, mármint a „kupé”, kiment a divatból. Az öregektől mindig így hallotta emlegetni, amikor ő még nemigen utazott. A kupés vagonnak ezek szerint lóttek. – Azt a pár száz kilométert igazán kibírod közösen, legalább friss életanyagot gyűjtesz. – Már megint kezded? Férfj meg tőlem! Különbömben is olvasni akarok. Gondolkozni. Nem szeretek vonaton ismerkedni, hallgatni a hülye szövegeket. Tudod jól, összesen két hetem van a Dsida-tanulmány leadási határidejéig. Ha már el kellett jönnöm otthonról, s az óráimat is elhagytam, használjam ki ezt a vonatozást értelmesen.

Felállt, megnyitotta a felső ablakszemet. Legalább levegő jöjjön, ha a fejét nem dughatja ki rajta. Vajon milyen megfontolásból tervezték így, ilyen keskenyre? Ha valaki nagyon akarja, kiesni a vagonajtón is lehet, a huzat pedig sokszorosan biztosítva van. Hátranézett, lesz-e, aki kifogást emel vállalkozása ellen. Utóvégre közösen utaznak, a döntés joga is közös. Nem szól senki. Tehát rendben. Próbált valahogy közelebb férkőzni a kinti légáramhoz, minthogy kalodába azonban mégsem akart kerülni, inkább leült. Elővette a könyvét, jegyzeteit. Az első oldal többszöri átolvasása után rá kellett jönnie, hogy csöppet sincs lírára hangolva. Prózára sem. És mi értelme van ennek az egésznek? Megmagyarázhatatlan düh fogta el. Megmagyarázhatatlan abban az értelemben, hogy nem tudta levezetni, nem tudta összecsomózni a szálakat. Az utóbbi időben egyre gyakrabban és egyre nyugtalanítóbban tapasztalta magán ezeket a belső dühkitöréseket. Nyugodt tanárembernek ismerték, és igyekezett mindig ehhez mérten, a mások elvárásai szerint viselkedni. Most sem szólt. Nem is lett volna kinek, kihez. Talán költötte volna fel a szemben lévő ülésen elnyújtózva horkoló öregembert? A legjobb lesz, ha megkeresi az étkezőkocsit.

Ettől a gondolattól megnyugodott. És most az is nyugtatta, hogy továbbfűzheti előbbi vitáját önmagával. – Hát persze, hogy nem ugyanaz. – Az utóbbi években (évtizedekben, ne széptsük a dolgot!) szerzett valamelyes utazási tapasztalatokat, többek közt a „mozgó vendéglők” tekintetében. Ha barátjával szállt vonatra, hosszabb távon, már eleve a sörszaghoz igazodtak. Persze, ilyenkor enni is kellett, hogy egyáltalán kiszolgálják az embert. Így tanulta meg a konzervzöldpaszuly és a konzervborsó ízét, amelyet a kevéske rizs és murok s a még kevesebb marhahús mellé szolgáltak fel. A sör azonban jó volt. Legalábbis annak, akinek nem volt összehasonlítási alapja. Ő ugyan büszke volt a sörkultúrájára, az ínyében megőrzött, válogatott német, osztrák és holland sörök jó ízére, minthogy azonban új élmények már jó ideje nem erősítették föl a régieket, ezek az ínyéről is eltűnni látszottak. Prousttal vitázva, a külsőségek emléke valahogy jobban megmaradt. (De lehet, hogy csak az első újratálkozásra lett volna szükség, hogy az ízek és illatok ismét aktivizálódjanak.)

Annak idején különféle nyelveken olvashatta, többnyire jóval rövidebb szerelvények elején vagy végén, az étkezőkocsi feliratot. Történetesen német volt az, amely kitörölhetetlenül vésődött emlékezetébe, és nyilván összekapcsolódott az iskolában belésulykolt felső tízezer fogalmával. Süppedő szőnyeg nyelte el a zajt, az evőeszközkoccanást, a halk beszélgetést. Tündérlányok szolgáltak fel a kényszerűen keskenyre méretezett, de mégis tágasnak tűnő, alig érzékelhetően ingó tündérpalotában. Nyilván ehhez méltó ételt-italt kínáltak; neki – pláne, hogy ketten voltak – csak kávéra és hűsítőre telt, ám ez mit sem változtatott az étkezőkocsi-tündérek kedvességén. Alkalma nyílt egyszer a tenyeres-talpas (szocialista? vagy nagyoroszi?) udvariasság, kedvesség elfogadására is, a végtelen nyírfák közt száguldó (de a több ezer kilométer miatt mégis kammogónak vélt) szerelvény étkeztető vagonjában. Volt ott bőven mindenből, a polkaim erős mustár például állandóan a fehér terítős asztalokan állt, s amíg az ételre várt az ember, kenyérre kenhette. Utána már nem érzett semmi más ízt. De a mustár mégiscsak jó, kitűnő volt, azóta sem kóstolt e fajtából hozzá fogható.

Gyanúsán hosszú folyosókon kellett áthaladnia (mintha csak arisztokratizmusát akarták volna gyógyítani: a legtöbb másodosztályú vagon „kupés”-nak bizonyult); szerencsére kevesen ültek kint a bőröndjeiken, az állók pedig kényszeredetten utat engedtek. Elérkezett a postakocsiig, tehát vissza kellett fordulnia. Nyilván rossz irányban indult, az első osztály előtti két-három kocsi valamelyike lehet az étkező. Amikor fel-

szállt, elfelejtett tájékozódni, kérdezősködni pedig nem szeretett. Megtette tehát visszafele is az utat, sőt azon túl, bejárta a feltételezett másik három vagon is. Egyszer sem csapta ujrára a makacsul akadozó vagonlezáró ajtókat. Végül a kalauz világosította fel: legalább két éve kivették az étkezőkocsikat, miért nem nézte meg a menetrendben. Ez különben sem nemzetközi vonat.

Kedve lett volna megkérdezni, hogy azt vajon írja-e a menetrend, miért nem folyik a víz a vécében. És ha nem folyik, honnan került a földre, sőt a folyosóra a tócsa? De tudta, hogy a kalauz nem vár ilyen kérdést tőle. Visszaült a helyjegyes helyére. Kinyitotta a könyvet.

II.

Mire jók a könyvek? Még azt sem mondják meg, hogy mi volt annak a francia filmnek a címe: Ha szerda, akkor Belgium? Vagy kedd a belgiumi utazásé? Csütörtök? Mindig mindennel le vagyunk maradva. A filmlexikon is csak bosszantja az embert. Azt sem tudod, hol keresd a kívánt adatot. És ha megtaláltad véletlenül a rendező vagy valamelyik színész nő nevét, ami támpont lehetne a kereséshez, kiderül, hogy a film újabb a lexikonnál.

Megint ez a nagyozolás. Ugyan hány embert foglalkoztat efféle luxus, mint egy filmcím, filmlexikon, könyvek? Hányat azok közül, akikkel együtt vársz a peronon az átszállásra?

Tíz perce szállt le az egyik vonatról, hogy felüljön újabb húsz-harminc perc múlva a másikra, amikor eszébe jutott: ezt a holtidőt kihasználhatná, hogy egyék valamit. Ahogy a barátja szokta mondani, ez valóban fejjondolat volt, s nem az üres hasa diktálta. De minthogy otthonról sietve jött el, és már nem jutott ideje beállni a kenyérsorba, s egyebet (bár kekszet) sem csomagolt, a legjobb lesz, ha bemegy az önkiszolgáló étteremmé átalakított restibe. Egyébként elég pusztá hely ez, nyomorúságos falu, csak az állomása nevezetes. Még a K. u. K. világból maradt itt – nem lehetett, legalábbis nem volt érdemes átköltöztetni. Közlekedési csomópont, sokan váltanak itt vonatot. Azt mindenesetre okosan csinálták, hogy a részeket gyűldéjét kifüstölték, sőt a füstöt is kiszűrték. Ezt közvetve még a felesége is elismerte, aki pedig az antinikotintákat személyes ellenségeinek tekintette. Tőle tudja, hogy ebbe az önkiszolgálóba érdemes benézni, legutóbb például bagóért (–Mármint bagó helyett, vágott közbe, a beszámoló perceiben) hatalmas adag ikrát lehetett kapni. Ő ugyan még nem éhezett meg az utazás első óráiban, de hát próbáljuk ki, mi végre jutott ez a K. u. K.

A peronra nyíló hatalmas hodály még hodályabbnak látszott a kora déli csendben. A négyzet alakú, a legyekről vászonerítővel védett faasztaloknál egy lélek sem, az ételpultnál is csak kettő: egy vasutas az innesső és egy kiszolgáló a túlsó oldalon. Noha lehetőleg kerülte a tömeget, s így kifejezetten örülnie kellett volna, valami zavarta e látványban. De nem figyelte rá különösebben, vette a tálcát, s a terelő fémkorlátnak engedelmeskedve haladt előre, a beígért ikra felé. – Hát ikrának nyoma sincs – állapította meg, nevenséges kárörömmel, de ha már beállt a sorba (?), csak eszik valamit. Éppen nézegette azt a pár gyanús tányért, amikor eljutott a füléig – még nem a tudatáig – a pulton túlról a figyelmeztetés: – Kenyerünk nincs. – Nem neki szóltak, hanem a pénztárnál álló vasutasnak. Nem neki szóltak, következőképpen haladt tovább a tálcájával. Fontolgatta, melyik tányérral alkudjon meg. Már nyúlt volna egy sárgás-barnás után, amikor ismét felhangzott, immár vele szemből, az előbbi két szó: – Kenyerünk nincs. – Most már hallotta és értette is. Ránézett a kiszolgálóra, aztán a vasutasra, azok

vissza rá, de egyikük sem szólt. Ha már kiállta a sort (nevetett magán), két lépést vissza lépett a pénztártól, és kiemelt az üveg alól egy kávéscsészét. Fizetett, s a sarokasztalhoz vitte az ebédjét. – Semmi baj. Majd a gyorsan kipótolom, ha mégis megéhezem.

A baj csak az volt, hogy a kávénak nevezett langyos feketés keverék (keverék, igen, hivatalosan is ez a neve) nem töltötte ki azt a húsz percet. Húszpercnyi gondolat viszont túl sok lehet. Olyan sok, hogy aztán föl sem ül talán a gyorsra. – Nevetséges! Mintha Dsida nem hat órát várakozott volna. Hogy evett-e ikrát vagy sem, ivott-e kávé-t vagy sem, nem jegyezte föl az irodalomtörténet. De megírta a Nagycsütörtököt... Kedd, szerda, csütörtök... Ám hová lett a nagyság? – Félretolta a kávéscsészét, a vasutas után nézett. Kint forrón sütt a nap, semmi nem emlékeztetett a „fulltag sötét”-re, még mozdonyok sem zörögtek az ablakon túl, a „roppant denevérszárny” nem legyintette arcul, hiszen nemhogy bent a hodályban, de a peronon sem volt nyoma most a füstnek. Szót váltani jó, meghitt emberekkel, persze, nem ártott volna. De hát Péter aludt, János aludt, Jakab aludt, Máté aludt már akkor is, azóta meg igazán alhatnak. Régen elmúlt Nagycsütörtök. Kint a peronon süt a nap.

Kedd, szerda, csütörtök...?

A hangosbemondó jelezte a gyors érkezését.

Felállt. Otthagyta az asztal sarkára tolt, tele kávéscsészét. A peronon már sokan álltak. Megvárta, amíg az utolsó ember is felszáll a szerelvényre. Bőven volt még ideje az indulásig.

III.

Két nappal az utazás előtt falun járt. Csütörtök, szerda, kedd... Igen, talán kedden. Zuhogott az eső. A hegy aljában egy pillanat alatt úgy be tudott szomorodni, úgy lehűlt, úgy elborult, mintha nem is java nyár lett volna. Kocsival mentek. Már-már meggyújtotta a pozíciólámpát is, a szembejövőeknek, de közben beérték a faluba. Erre kevés autó jár, az emberek esőben behúzódnak, a tehének még nem jöttek a csordából. Ha valahol, hát itt nyugodtan gondolkozhat, akár a volán mellett. Különben két napig aludni, legfeljebb egy-egy kicsit olvasni fog. Úgy érezte, ha nem szellőzteti ki a fejét, előbb-utóbb végképp odamond valakinek az egyetemen, s a tanulmányát sem tudja hataridőre befejezni.

Majdnem nekiment a sorompónak.

Sorompó itt? Talán eltévesztette a falut. Akkor pedig igazán nagy baj van.

Riadtan nézett körül. A házak ismerősek. Az út gödrei ugyancsak. De mi az a nagy aransárga halom, végig az úton? Homokot hordtak ide, s hogy bosszantsák az áthaladókat, nem az út szélére rakták, hanem a közepére?

Le kellett térni a házak előtt kanyargó keskeny földes útra, és itt már valóban figyelni kellett. Nem az emberekre, hanem a lefolyókra, a szennyvíz-levezető árkokra. Az emberekre nem mindig kell figyelni.

A sárga halmok azonban nem hagyták nyugton. Az ittenieket nem ilyeneknek ismerte.

És akkor meglátott az egyik halom mellett egy feketeruhás, feketekendős öregasszonyt. A szája elé zsebkendőt szorított. Még nem ő, a volán mellett – még csak az öregasszony. Mintha siratózna. Ő meg, vezetői üléséből, döbbsenten nézett útítársaira. Vajon jól látják? Vajon lehetséges ez? A búzát szárítják... az esőben... De hát itt normális emberek laknak! De hát a falu gazdaságának nagy raktárai vannak! De hát itt, a hegy alatt még nem is érhetett be a búza...

Aznap este a szomszédoktól megbizonyosodott: nem a hegy alatt lakók őrültek meg. És nem a homokot, hanem a szokatlanul gazdag búzatermést mosta az országúton az eső. Felső utasításra. Az előrehozott aratás után.

Kedd volt, alighanem kedd. Hétköznap-szentelő kalács, keddi kalács napja. Most nagyon haragudott Áprilyra. Ez volt a legegyszerűbb. Már régóta vitája volt vele, amiért elment innen, egyébként nagyon tisztelte. És most még ez is. Lelki kenyér ínség-időkben? Verőfényes vigasztalás... Hagyjuk már a nosztalgizást. Hagyjuk a költészetet. Elő sem vette a könyvet. Másnap reggel autóba ült, visszaindult.

Haza?

Az eső elállt. A búza most még többnek mutatkozott, a szemek megdagadtak. Nem őrizte őket senki.

A feketekendős öregasszonnyal sem találkozott az úton.

(1989)

